

บทที่ 3

การบังคับโทษปรับ

คนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี หรือแม้กระทั่งคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็ย่อมมีโอกาสกระทำความผิดได้เท่ากัน นอกจากนั้น บุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้น หรือ นิติบุคคลก็สามารถเป็นผู้กระทำความผิดอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ซึ่งผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลก็ย่อมมีฐานะทางเศรษฐกิจ หรือฐานะทางการเงินไม่เหมือนกัน ความมั่นคงทางการเงินย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพ และกิจการของนิติบุคคลนั่นเอง นิติบุคคลบางรายอาจมีสภาพคล่องทางการเงินสูงมาก ในขณะที่นิติบุคคลบางรายอาจจะขาดสภาพคล่องทางการเงิน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเพิ่งเริ่มก่อตั้ง หรือ เพิ่งจะเริ่มดำเนินกิจการ หรือจะด้วยเหตุผลประการอื่นใด

ดังนั้น ปัญหาที่ตามมาก็คือ ในกรณีที่บุคคลผู้กระทำความผิดอาญา ซึ่งถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับเป็นคนจน หรือเป็นนิติบุคคลที่ไม่มีเงินพอที่จะชำระค่าปรับตามคำพิพากษา ภายในกำหนดเวลา จะมีวิธีการบังคับอย่างไร นอกจากนี้ แล้วก็ยังมีผู้กระทำความผิดที่เป็นคนที่มีฐานะทางการเงินพอที่จะชำระค่าปรับ แต่ไม่ยอมชำระค่าปรับ อีกประเภทหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ประมวลกฎหมายอาญา จึงได้บัญญัติ มาตรา 29 และมาตราตรา 30 ไว้เป็นบทบังคับโทษปรับ เพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของกฎหมาย ดังนี้

มาตรา 29 "ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ยอมชำระค่าปรับภายในสามสิบ วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินไว้ชำระ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกัน หรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้

ความในวรรคสองของมาตรา 24 มิให้นำมาใช้บังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ"

มาตรา 30 "ในการกักขังแทนค่าปรับให้ถืออัตราเจ็ดสิบบาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่าจะเป็นกรณีความผิดกระทงเดียว หรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่สี่หมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขัง

แทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปีก็ได้

ในการคำนวณระยะเวลาเวลานั้นให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วย และให้นับเป็นหนึ่งวันเต็ม โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับโดยถืออัตราเจ็ดสิบบาทต่อหนึ่งวัน เว้นแต่ ผู้นั้นต้องค่าพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและปรับ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าจะต้องหักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ให้หักออกเสียก่อน เหลือเท่าใดจึงให้หักออกจากเงินค่าปรับ

เมื่อผู้ต้องโทษปรับถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดแล้ว ให้ปล่อยตัวในวันถัดจากวันที่ศาลกำหนด ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระครบแล้วให้ปล่อยตัวไปทันที"

จากมาตรา 29 จะเห็นได้ว่าโดยปกติผู้ต้องโทษปรับมีเวลาที่จะนำเงินค่าปรับมาชำระแก่ศาลภายในระยะเวลา 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษาเมื่อครบกำหนด 30 วันแล้ว แม้จะมีการอุทธรณ์ หรือฎีกาค่าพิพากษานั้น ก็ไม่เป็นการขัดขวางแก่การที่ศาลจะต้องบังคับคดีไปตามมาตรา 29 นั้นเอง ซึ่งถ้าหากเป็นกรณีที่ จะต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อนจึงจะบังคับคดีได้ กฎหมายก็ยอมเขียนไว้เช่นนั้นโดยตรง อย่างเช่นมาตรา 92, 98, 99, 100 เป็นต้น¹ จึงมีผลว่า เมื่อครบกำหนด 30 วัน ดังกล่าวแล้ว หากยังไม่ชำระค่าปรับ ศาลก็มีอำนาจเลือกกระทำตามวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด 2 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

¹จิตติ ดิงศัททีย์, กฎหมายอาญาภาค 1, น. 931

1. ศาลจะสั่งให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ
2. ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ

3.1 บุคคลที่โทษปรับใช้บังคับ

3.1.1 การใช้บังคับต่อบุคคลธรรมดา

ในส่วนของโทษปรับ มาตรา 28 บัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นจะต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล" เห็นได้ว่าผู้ชำระเงินค่าปรับตามโทษปรับนั้น คือผู้ต้องโทษปรับ แต่โทษปรับนอกจากจะใช้กับผู้ต้องโทษปรับตามคำพิพากษาแล้ว ก็มีกรณีที่ใช้ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับโดยเจ้าพนักงาน ได้เช่นกัน เช่น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้ชำระค่าปรับตามอัตราค่าปรับอย่างสูงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว หรือผู้ต้องหาชำระค่าปรับแก่พนักงานสอบสวนตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ อธิบายว่า โทษปรับอาจเป็นโทษสำเร็จในตัวเอง หรือโทษประชาน เช่น กฎหมายกำหนดโทษปรับสถานเดียว และศาลก็ลงโทษปรับ ดังเช่น ในคดีความผิดหลูโทษ และโทษปรับอาจมีลักษณะเป็นโทษผนวก ที่ศาลกำหนดให้ลงเพิ่มแก่ผู้กระทำความผิด ดังที่มาตรา 20 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติว่า "บรรดาความผิดที่กฎหมายให้ลงโทษทั้งจำคุก และปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้" แสดงว่าศาลไม่จำเป็นต้องลงโทษปรับด้วยเสมอไป ซึ่งตามปกติศาลก็จะลงแต่โทษจำคุกเท่านั้น แต่ถ้าความผิดร้ายแรง หรือมีเหตุอื่นอันควรลงโทษทั้งจำคุกและปรับ หรือมีกรณีที่จะยกโทษจำคุกคงปรับสถานเดียว ตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือศาลจะให้ลงโทษจำคุก แต่เห็นว่าควรที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษในปัจจุบันบ้างในการปรับแทนที่จะปล่อยตัวไปโดยไม่ได้รับโทษใด ๆ เลยนอกจากนั้น โทษปรับอาจมีลักษณะเป็นโทษอุปกรณ คือ เมื่อลงโทษอื่นเป็นโทษประชานไปแล้ว ต้องลงโทษปรับกำกับไปด้วยเสมอ เช่น ตามพระราชบัญญัติฉี้น พ.ศ.2472 มาตรา 68 ซึ่งเมื่อศาลลงโทษจำคุกแล้วต้องลงโทษปรับด้วย จะลงแต่โทษจำคุกอย่างเดียวไม่ได้ และ

ตามพระราชบัญญัติการพนัน (ฉบับที่ 3 พ.ศ.2485) มาตรา 3 ถ้าจำเลยกระทำความผิดมาแล้ว ก็ลงโทษทั้งจำคุกและปรับ จึงเห็นได้ว่า ผู้รับโทษปรับ คือ ผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจต้องรับโทษอื่นด้วยนั่นเอง²

มีข้อสังเกตว่า มาตรา 20 ดังกล่าว ใช้กับความผิดที่มีทั้งโทษจำคุกและปรับ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ลักทรัพย์ ซึ่งทรัพย์ วิว่งราวทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เจตนาารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดโทษ 2 สถานในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ไม่ได้ประสงค์ที่จะให้โทษหนักขึ้นเท่านั้น แต่เพื่อเป็นการแก้นิสัยความโลภของผู้กระทำความผิดด้วย เพราะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินมักจะทำด้วยความโลภ หรือความต้องการทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การลงโทษปรับด้วย ก็จะทำให้รู้สึกว่าการสูญเสียทรัพย์สินเป็นความทุกข์ได้เช่นกัน ฉะนั้นแม้ว่าศาลจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้ หากว่าเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินแล้ว ศาลก็ควรจะคำนึงถึงเจตนาารมณ์ข้อนี้ด้วย เพื่อว่าผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษทั้งสองสถานส่วนในความผิดตามกฎหมายอื่นซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและปรับ เช่น ตามพระราชบัญญัติฉ้อโกง พ.ศ.2494 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ ซึ่งต้องนำมาตรา 20 ดังกล่าว ไปใช้ด้วยเช่นกัน การลงโทษจำคุกอย่างเด็ดขาก็อาจจะเหมาะสมกว่า³

กรณีแรก การใช้บังคับต่อผู้กระทำความผิดหลายคน

แต่เดิมเมื่อเริ่มใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ในกรณีที่มีผู้กระทำความ

² จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, ตอนที่ 2, น. 880-881

³ โทกเมน ภักธรภิรมย์, คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญาแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2531, น. 10-11

ผิดอาญาหลายคน กฎหมายก็อนุญาตให้จำเลย คนใดคนหนึ่ง หรือหลายคน เสียค่าปรับแทนคนอื่นจนครบได้ ซึ่งเรียกกันว่าเป็นการปรับด้วยกัน หรือเป็นการปรับแทนกัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการบังคับลูกหนี้ร่วมในทางแพ่ง

ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ก็ได้มีการเลิกใช้วิธีการดังกล่าวไป ทั้งนี้เพราะมีการมองว่า การชำระค่าปรับด้วยกัน หรือแทนกัน เป็นการขัดต่อหลักทัณฑ์วิทียา เพราะโทษควรเป็นสิ่งที่ลงแต่เฉพาะตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น จะให้รับโทษแทนกันไม่ได้ เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา จึงได้มีการบัญญัติมาตรา 31 บัญญัติใหม่ว่า "ในกรณีศาลจะพิพากษาให้ปรับผู้กระทำความผิดหลายคนในความผิดอันเดียวกัน ในกรณีเดียวกัน ให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล" ข้อนี้เท่ากับว่าเป็นการเปลี่ยนแนวความคิดที่ว่า โทษปรับคล้ายกับค่าสินไหมทดแทนแก่รัฐบาล มาเป็นการลงโทษตามรายตัวบุคคล (Individualization of Punishment)

กรณีที่สอง การใช้บังคับต่อบุคคลที่เป็นทายาทของผู้ต้องโทษปรับ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 มีว่า โทษให้ระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด เมื่อผู้กระทำความผิดตายลง การบังคับคดีอาญาย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับ ไม่ว่าจะจำเลยจะตายก่อนมีคำพิพากษา หรือหลังมีคำพิพากษา โทษปรับก็ให้เป็นอันระงับไม่สามารถบังคับผู้นั้น หรือทายาทของผู้นั้นได้*

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐส่วนใหญ่ถือว่า โทษเป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด และเมื่อจำเลยตายลง โดยที่ยังไม่ได้ชำระค่าปรับ ศาลก็ไม่อาจบังคับให้ทายาทของผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับ หรือบังคับเอา

---

*คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1040/2475

จากกองทรัพย์สินของผู้ตายได้ แต่ก็มีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยโต้แย้งว่า ค่าพิพาทของศาล โดยเฉพาะในคดีอันถึงที่สุด ก่อให้รัฐเกิดสิทธิ หรืออำนาจ ที่จะบังคับเอาแก่ผู้กระทำความผิดให้สมกับที่ได้กระทำความผิด และได้มีค่าพิพาทให้ต้องโทษแล้ว การบังคับเอาแก่กองทรัพย์สินของผู้ตาย ก็เหมือนกับการบังคับเอาแก่ผู้ตาย ไม่ได้เป็นการบังคับเอาแก่ทายาทเพราะไม่ได้บังคับให้ทายาทต้องจ่ายจากทรัพย์สินของตน และเห็นว่า ค่าปรับก็เป็นหนึ่งอย่างหนึ่งแม้จะไม่เหมือนหนึ่งในทางแพ่ง ก็อาจเรียกว่าเป็นหนี้มหาชนก็ได้ ถ้าทายาทมีหน้าที่ต้องชำระภาษี หรือค่าฤชาธรรมเนียม ในทางกฎหมายมหาชนที่ผู้ตายค้างชำระต่อรัฐ ทายาทก็จะมีหน้าที่จะต้องชำระค่าปรับที่ผู้ตายค้างชำระต่อรัฐ เช่นเดียวกันด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงมีข้อเสนอให้แก้ไขกฎหมาย เพื่อให้อำนาจรัฐ เรียกเก็บค่าปรับจากกองมรดกของผู้ตายได้⁴

ในประเทศฝรั่งเศส มลรัฐส่วนใหญ่ถือว่า ทายาทที่รับมรดกของผู้ถูกศาลพิพากษาปรับ อาจถูกบังคับให้ชำระค่าปรับได้ ถ้าผู้นั้นตายลงภายหลังมีค่าพิพาท การบังคับให้ทายาทชำระค่าปรับในกรณีนี้ขัดกับหลักทฤษฎีที่ว่า โทษอาญาต้องเป็นการเฉพาะตัวของผู้กระทำความผิด แต่นักกฎหมายฝรั่งเศสอธิบายว่า เมื่อมีค่าพิพาทแล้ว โทษปรับจะแปรสภาพเป็นหนี้ทางแพ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อถือว่าการบังคับค่าปรับในกรณีนี้ เป็นเรื่องทางแพ่ง ซึ่งเจ้าพนักงานเก็บภาษีมีอำนาจบังคับได้ อายุความในกรณีนี้ยาวถึง 30 ปี ในขณะที่อายุความทางอาญาอย่างมากที่สุดมีเพียง 10 ปี⁵

⁴Edwira Daum Warner, "The Abatement of Criminal Fines Upon Death of Defendent: Punishment, Precedent, and Policy", Memphis State University Law Review, Vol. 11, p. 67-93

⁵โกเมน ภัทภิรมย์, การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 24 ปาฐกถาเรื่อง "โทษปรับทางอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศส, ณ กรมอัยการ, วันที่ 27 ตุลาคม 2529

3.1.2 การใช้บังคับต่อบุคคล

นิติบุคคล คือสิ่งที่กฎหมายสมมติว่าเป็นบุคคล เพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ได้เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นแต่ สิทธิ และหน้าที่ ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น⁶ นิติบุคคลจึงสามารถที่จะทำนิติกรรม สัญญาในทางแพ่งได้ รวมทั้งนิติบุคคลก็อาจทาละเมิดได้เช่นกัน นอกจากจะมีสิทธิต่างๆ ได้แล้ว ก็มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบไปด้วยเช่นกัน ในส่วนของการกระทำความผิดทางอาญานั้น กรณีที่บุคคลธรรมดาทำความผิดเป็นที่คุ้นเคยกันเป็นปกติ และถ้ามีการสมคบกัน การลงโทษผู้ร่วมกระทำผิด ผู้สมคบ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดที่ต่อเนื่อง เป็นพิเศษก็มีวิธีการพิเศษ เช่น ความผิดฐานอั้งยี่ หรือช่องโจร อันมุ่งจัดการต่อองค์กรอาชญากรรมโดยตรง ซึ่งการกระทำผิดโดยร่วมกันกระทำหลายคนมักจะเป็นเหตุเพิ่มโทษได้ ในการบัญญัติกฎหมาย อย่างไรก็ตาม โดยที่การประกอบธุรกิจในปัจจุบัน มักมีการจัดตั้งเป็นนิติบุคคลขึ้น เพื่อดำเนินกิจการ และในระยะหลังๆ นี้ บ่อยครั้งที่นิติบุคคลได้ทำผิดกฎหมายในด้านความปลอดภัยของกิจการ ความชำรุดบกพร่องของสินค้า และในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกิดความตาย และบาดเจ็บเป็นจำนวนพันคน⁷ กรณีการทำผิดโดยนิติบุคคลจึงเป็นปัญหาที่ควรศึกษาเช่นกัน

แต่เดิมคิดว่า นิติบุคคลไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาด้วยซ้ำ แต่ในที่สุดก็ไม่มีข้อสงสัยในการจะเอาโทษแก่นิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการลงโทษ โดยฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ เห็นว่า หลักการลงโทษในทางอาญาในปัจจุบันนี้ จะต้องเป็นการเฉพาะตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น

⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 68-70

⁷ Donald J. Miester, Jr. "Criminality for Corporations That Kill," 64 Tulane Law Review 919-920 (1990)

การลงโทษนิติบุคคลในทางอาญา จึงเป็นการขัดกับหลักการลงโทษดังกล่าว เช่น การลงโทษปรับนิติบุคคล ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อผู้ที่มีได้กระทำความผิดด้วย เช่น ผู้ถือหุ้น (the innocent shareholder)⁹ แม้ว่าตามหลักกฎหมาย บริษัทแล้ว ผู้ถือหุ้นสามารถในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นเช่นนั้นเลย ส่วนอีกฝ่ายเห็นว่าเป็นแต่ผลในทางข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่ใช่กฎหมาย และการลงโทษทางอาญาในกรณีอื่นๆ ก็เช่นกัน เช่น เมื่อลงโทษหัวหน้าครอบครัว ภรรยาและบุตรของผู้นั้น ย่อมพลอยได้รับทั้งในทางทรัพย์สิน และทางจิตใจไปด้วย¹⁰ นอกจากนี้ การให้นิติบุคคลรับผิดชอบในทางอาญาจะเป็นการป้องกันที่นิติบุคคลจะแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบด้วยกฎหมาย (received the fruit of the illegitimate enterprise) ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนถึงผู้บริโภค และการให้นิติบุคคลรับผิดชอบในทางอาญา สำหรับการกระทำของกรรมการแล้ว ก็จะทำให้มีการระมัดระวัง ในการเลือก และควบคุมกรรมการมาก ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ถือหุ้นต่างๆ คอยระมัดระวังมิให้นิติบุคคลกระทำกิจการที่ผิดกฎหมายอีกด้วย¹¹

ข้อปัญหาเกี่ยวกับโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ฝ่ายที่เห็นว่า นิติบุคคลไม่อาจมีความผิดทางอาญาได้ เห็นว่า โทษตามกฎหมายจะเป็นโทษที่กระทำต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เช่น ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายอาญา

⁹ Joseph F. Francis, Criminal Responsibility of the Corporation, 18 Illinois Law Review, p. 314-316, 320-321

¹⁰ Ervin Hacker, The Penal Ability and Responsibility of the Corporate Bodies, 14, J. of Crimino. and pol. Sc. (1923-1924), p. 98

¹¹ Ibid., p. 835

กำหนดโทษไว้สำหรับบุคคลธรรมดา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษ คือ เพื่อทดแทน เพื่อข่มขู่ เพื่อการปรับปรุงแก้ไข และเพื่อมิให้มีโอกาสในการกระทำ ความผิดอีก การลงโทษนิติบุคคล ย่อมเห็นได้ว่า ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาได้ และมีโทษหลายประเภทที่ใช้ลงแก่นิติบุคคลไม่ได้ เช่น โทษที่กระทำต่อร่างกาย เป็นต้น¹²

แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า วัตถุประสงค์ในการออกกฎหมายไม่ว่าจะเป็น กฎหมายแพ่ง หรือกฎหมายอาญาก็ตาม ย่อมใช้บังคับแก่ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ด้วย เพราะมีฉะนั้นแล้ว บรรดาระเบียบ และความมั่นคงของกฎหมายจะตกอยู่ใน ภาวะที่น่าเป็นอันตราย (the order of the state and legal security would be endangered)¹³

แม้โทษบางประการไม่สามารถจะลงแก่นิติบุคคลได้ก็ตาม ถึงกระนั้น ก็ยังมีโทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งลงแก่นิติบุคคล และได้ผลดี ส่วนโทษประหาร ชีวิต ก็เทียบได้กับการเลิกนิติบุคคลนั้นๆ และนอกจากนั้นแล้ว ศาลก็อาจใช้วิธีการ เพื่อความปลอดภัย เช่น การสั่งห้ามดำเนินกิจการหรือสั่งให้เลิกการประกอบกิจการ ก็ได้¹⁴

¹²Yashwant rai vyas, "The Criminal Liability of Corporation in Malaysia Law", The Organizing Committee For the Seventh Lawasia Conference, Bangkok, 8-12 August 1981, p. 6-7

¹³Ervin Hacker, The Penal Ability and Responsibility of the Corporate Bodies, 14, J. of Crimino. and pol. Sc.(1923-1924), p. 98

¹⁴ประสิทธิ์ โขวิไลกุล, "ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล", วารสารกฎหมาย ปีที่ 3, ฉบับที่ 2, (พ.ศ.2520), น. 127

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเกี่ยวกับโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล ในปัญหาเรื่อง ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนี้ แม้จะมีโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลได้ เช่น โทษปรับ หรือริบทรัพย์สินก็ตามก็ไม่ใช่เหตุที่จะทำให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาแต่ประการใด เพราะการพิจารณาเรื่องโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลนี้ เป็นเรื่องภายหลังจากที่นิติบุคคล จะต้องรับผิดทางอาญาแล้วเท่านั้น¹⁵

ในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันในกฎหมายไทยแล้วว่า นิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญาได้ กฎหมายบางฉบับถึงกับระบุชัดเจนว่า ถ้านิติบุคคลนั้นๆ ทำความผิด ให้ปฏิบัติอย่างไร และถ้ากรรมการรู้เห็นด้วยให้ปฏิบัติอย่างไร¹⁶ เมื่อเป็น

---

¹⁵ บัญญัติ สุชีวะ, "การแสดงเจตนาของนิติบุคคล", วารสารกฎหมาย, ปีที่ 2, ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2519), น. 30 กล่าวว่า "...แต่สำหรับความผิดในทางอาญานั้น นิติบุคคลจะต้องรับผิดก็แต่เฉพาะความผิดที่สภาพความผิดเปิดช่องให้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้ เช่น ความผิดที่มีโทษปรับ หรือ ริบทรัพย์สิน เป็นต้น หากความผิดใดมีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกแต่สถานเดียวนิติบุคคลนั้นย่อมไม่อาจมีความรับผิดในความผิดเช่นนั้นได้..."

¹⁶ พระราชบัญญัติ บริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ.2521 มาตรา 210, 224, 225, 228, 229, 230 ใช้คำว่า บริษัทใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา..., บริษัทใดฝ่าฝืนมาตรา..., มาตรา 219 ใช้คำว่า คณะกรรมการบริษัทใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา..., มาตรา 249 ใช้คำว่า ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด และถูกลงโทษตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดและต้องระวางโทษเช่นเดียวกับนิติบุคคลนั้นด้วย

เช่นนั้นนิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบทางอาญาได้ แต่ในบรรดาโทษทั้ง 5 สถานะนั้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องลงโทษจริงๆ ย่อมไม่อาจลงแก่ผู้แทนของนิติบุคคลได้ เว้นแต่ บุคคลนั้นเองจะมีความรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวต่างหาก การลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลจึงต้องลงเท่าที่จะลงได้ ตามสภาพที่เป็นจริง และตามความเป็นธรรม กล่าวคือ จะลงโทษประหารชีวิตนิติบุคคลไม่ได้ แม้การจะจำคุก หรือการกักขังก็ทำไม่ได้ดั่งกัน เพราะโทษทั้งสามประการนี้ใช้บังคับแก่ชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพ ซึ่งว่าโดยสภาพแล้วย่อมจะใช้บังคับต่อกนิติบุคคลไม่ได้ เว้นแต่จะกำหนดโทษอื่นชั้นใหม่ ให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น การให้ล้มเลิกกิจการ หรือการให้หยุดประกอบกิจการชั่วคราว อันมีผลคล้ายกับการประหารชีวิต หรือจำคุก แต่มาตรการดังกล่าวก็ถือว่าเป็นมาตรการทางแพ่ง คงมีแต่โทษปรับ และการริบทรัพย์สินซึ่งใช้บังคับแก่ทรัพย์สินของนิติบุคคลที่พอจะลงโทษได้จริง เพราะนิติบุคคลย่อมมีทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อว่าโดยสภาพ และความเป็นธรรมแล้ว ย่อมใช้บังคับนิติบุคคลได้ หลักปฏิบัติที่ตรงกันหลายประเทศ ซึ่งยอมรับว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา ก็คือนิติบุคคลอาจถูกปรับ และริบทรัพย์สินได้ แม้กฎหมายจะมีได้แยกวิธีการปฏิบัติระหว่างบุคคลธรรมดา และนิติบุคคลไว้ ปัญหาอาจเกิดขึ้นบ้าง เมื่อนิติบุคคลถูกฟ้องว่ากระทำความผิดซึ่งมีแต่โทษจำคุก โดยไม่มีโทษปรับ เพราะในกรณีนี้ แม้จะได้ความว่านิติบุคคลมีความผิด ก็ไม่อาจลงโทษนิติบุคคลได้ ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ศาลใช้วิธีลงโทษปรับนิติบุคคล เพราะสภาพแห่งกฎหมายเปิดช่องให้ทำได้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 265/2773, 185/2489, 1144/2493, 217/2500 เป็นต้น

ในทางทฤษฎี ที่ให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบ อาจแตกต่างกันอยู่ ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ก็มี Model Penal Code ซึ่งหลักเดิมในมาตรา 2.07 ได้ถือเอาองค์ประกอบทางจิตใจของบุคคลที่ดำเนินงานของนิติบุคคลเป็นเจตนาของนิติบุคคล¹⁷ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประมาท ประมาทโดยจงใจ หรือเจตนาก็ตาม

¹⁷ Ann Foerschler, "Corporate Criminal Intent : Forward a Better Understanding of Corporate Misconduct", 78 California Law Review 1294 (1990)

อย่างไรก็ตามในระยะแรก เข้าใจว่าจะถือเอาเจตนาของคณะกรรมการ หรือผู้จัดการเป็นสำคัญเท่านั้น และต่อมาก็คลายลง มาถือเอาเจตนาของบุคคลใกล้ชิดในระดับบริหารที่เป็นพนักงานระดับสูงด้วย (inner circle) แต่ก็มีทวิภาษกันมากกว่า ถ้าหากเป็นเช่นนั้น นิติบุคคลก็就不用รับผิดชอบในการกระทำหลายอย่าง หรืออาจไม่มีโอกาสรับผิดชอบก็ได้¹⁸ เพราะระดับบริหารเป็นแต่เพียงกำหนดนโยบายและควบคุมการทำงาน แต่การลงมือสั่งการในกรณีเฉพาะเรื่อง และปฏิบัติจริงๆ จะเป็นพนักงานในระดับล่างเป็นส่วนใหญ่ และในทางความเป็นจริง การแสวงหาเจตนาของนิติบุคคล โดยเอาจากเจตนาของบุคคลธรรมดาที่ทำงานให้กับนิติบุคคลนั้นบ่อยครั้งจะหาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ เช่น เป็นการกระทำจากการตัดสินใจของบุคคลหลายคน ซึ่งแต่ละคนเห็นแตกต่างกัน จนบางที่เป็นการยากที่จะสรุปว่า เจตนาของผู้ใดเป็นเจตนาของบุคคลนั้น¹⁹

ในปัจจุบันจึงหันมายึดหลักตัวแทน (agent)²⁰ โดยไม่ว่าจะเป็นลูกจ้าง หรือพนักงานระดับใดหากทำการในทางที่จ้าง (Scope of employment) แล้ว นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นเสมอ แต่ก็ยังมีปัญหาอีกเช่นกันว่า จะต้องมิบุคคลธรรมดาเป็นผู้มารับผิดก่อนเสมอไป หรือไม่ จึงจะเอาผิดต่อนิติบุคคลได้อย่างไรก็ตาม ขณะนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญา และฟ้องร้องนิติบุคคลได้โดยตรง โดยไม่ต้องฟ้องร้อง หรือพิสูจน์ว่ามีบุคคลธรรมดาผู้ใดต้องรับผิดชอบก่อนก็ได้²¹

ในความผิดที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำนั้นนอกจากจะเอาผิดแก่นิติบุคคลนั้นเอง

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, น. 1295

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, น. 1302

²⁰ เรื่องเดียวกัน, น. 1297-1298

²¹ R. Brickly, Corporate Criminal Liability (1984) p. 39

แล้ว โดยปกติจะฟ้องบุคคลธรรมดาที่มีส่วนกระทำควบคู่กันไปด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ในความผิดประเภทที่รุนแรง ก็มีการพิจารณาว่า สมควรเอาโทษอาญาแก่ผู้ถือหุ้นที่มี ส่วนก่อให้เกิดนิติบุคคลนั้นกระทำความผิดด้วย เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ควบคุมนิติบุคคลที่ แท้จริง ทั้งนี้ เพื่อมิให้ความเป็นอยู่สมมติของนิติบุคคลมาปิดกั้นความรับผิดชอบ ซึ่งผู้ถือหุ้น ที่ต้องรับผิดชอบ โดยปกติมักจะเป็นผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างมาก หรืออาจเป็นฝ่ายข้างน้อยที่ อยู่ในฐานะที่ขาดให้เกิดการกระทำตามความต้องการของตน หรือเป็นผู้ถือหุ้นบางคน ที่คอยรับใช้ฝ่ายต่างๆ และเอาตัวเข้าไปบงการการกระทำในนิติบุคคลโดยตรง ใน กฎหมายไทยหลายฉบับ ที่กำหนดโทษของนิติบุคคล ยังมีได้บัญญัติเรื่องนี้โดยตรง แต่ ก็น่าจะปรับใช้ มาตรา 84 ตามประมวลกฎหมายอาญา ในฐานะผู้ก่อให้เกิดการ กระทำความผิดได้

สำหรับโทษปรับนิติบุคคลนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการตรา กฎหมายในปี 1984 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 1987 เพื่อลงโทษปรับนิติบุคคล โดยมีเป้าหมายสำหรับการกระทำความผิด ของนิติบุคคล และ white-collar crime โดยเฉพาะ ซึ่งโทษทั่วไปของนิติบุคคลจะถูกปรับเป็น 2 เท่าของอัตราโทษ ปรับกรณีบุคคลธรรมดาทำความผิด*

ในสหรัฐอเมริกาโทษโดยทั่วไปมี 2 ประเภท ประเภทแรก คือ การ คุมประพฤติ (probation) ประเภทที่สอง คือ โทษปรับ โดยเฉพาะแต่บุคคล ธรรมดาที่จะมีโทษจำคุกด้วย นอกจากนี้ ก็ยังมีโทษเพิ่มเติมอีก 3 ประการ ซึ่ง อาจใช้กับทั้งบุคคลธรรมดา และนิติบุคคล คือ ประเภทแรก เป็นโทษริบทรัพย์สิน ประเภทที่สอง เป็นการแจ้งผู้เสียหาย (notice to victim) และประการที่สาม เป็นการได้รับการชดใช้ความเสียหาย (restitution) เคยมีการเสนอเช่น กันว่า จะนำโทษทำนองจำคุกมาใช้กับนิติบุคคลด้วยได้หรือไม่ โดยทำให้หายไปจาก

* 18 U.S.C. s.3571(b) and (c)

สังคมระยะหนึ่ง กล่าวคือ ห้ามประกอบการไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่เห็นว่า วิธีนี้จะสร้างความเสียหายให้เกิดแก่เศรษฐกิจของสังคมมากกว่า²²

การกำหนดโทษปรับจะสมควรมีอัตราเท่าใด ในความผิดประเภทใด ยังมีข้อวิจารณ์ทางทฤษฎีหลายประการ ในเบื้องต้นได้มีข้อสังเกตกันว่า ประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับไป (gain) นั้นเป็นคุณละสิ่งและอาจมีจำนวนไม่เท่ากับ ความเสียหายต่อสังคม (social harm) ก็ได้ ดังนั้น การกำหนดค่าปรับจะยึดสิ่งใดเป็นเกณฑ์ เช่น บริษัทผลิตวัตถุอันตรายอาจปล่อยของเสียทางเคมีออกมาทั้งที่กำจัดไม่ได้พอ โดยมุ่งประหยัดเงินเพียงไม่กี่หมื่นบาท แต่ผลอาจเกิดความเสียหาย ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเป็นจำนวนล้านบาทก็ได้ หากยึดประโยชน์ที่ได้รับเป็นเกณฑ์ โทษปรับก็จะต่ำเกินไปที่จะปรามการกระทำความผิด²³ การกำหนดโทษต่ำไป (under-deterrent) ผู้คนก็จะไม่เกรงกลัวที่จะทำความผิด โดยอาจเข้าใจเพียงว่า อาจยุติปัญหาต่างๆในการทำความผิดได้ ด้วยการยอมใช้เงินค่าปรับเท่านั้น แต่หากกำหนดโทษปรับสูงไป (overdeterrent) คนก็จะระมัดระวังมากเกินไป และเสียค่าใช้จ่ายในการระวังมากเกินไป จนไม่ซ่องแวงเข้ามาเกี่ยวข้องเลย เช่น ในกรณีการแข่งขันทางการค้า ก็อาจเลิกการแข่งขันไปเลย เพราะเกรงกฎที่รุนแรงและหยาบคาย²⁴

²²Jeffrey S. Parker. "Criminal Sentencing Policy for Organization: The Unifying Approach of Optimal Penalties" 26 American Criminal Law Review 518 (1989)

²³Mark A. Cohen, "Corporate Crime and Punishment: A Study of Social Harm and Sentencing Practice in the Federal Court, 1984-1987" 26 American Criminal Law Review 605,622 (1989)

²⁴Herbert Hovenkamp, "Antitrust's Protected Classes," 88 Michigan Law Review 1 (1989)

การกำหนดโทษปรับในสหรัฐอเมริกา โดยทั่วไปจะกำหนดไว้ในความผิดตามกฎหมายเฉพาะ แต่ก็ได้มีการกำหนดความผิดกลางๆ ไว้ด้วยในปี 1984 เพื่อปรับโทษระดับต่ำที่ไม่เหมาะสมของกฎหมายต่างๆ และในกรณีที่เกิดการได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด (gain) หรือก่อความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้แก่ผู้อื่น (loss) ก็จะถูกปรับเป็นจำนวน 2 เท่า ของจำนวนที่ได้ประโยชน์ หรือเสียประโยชน์นั้น สุดแต่จำนวนใดจะสูงกว่ากัน การกำหนดโทษปรับในทางกฎหมายระยะหลังจะรุนแรงขึ้น เช่น ในความผิดฉ้อโกงในการจัดหาพัสดุ จะมีโทษปรับ 5,000-10,000 เหรียญ หรือ 3 เท่า ของความเสียหาย หรือในความผิดฐานฉ้อโกงในการขายหุ้น จะปรับเป็น 3 เท่า ของมูลค่าประโยชน์ที่ได้รับ หรือความเสียหายที่ก่อขึ้น หรือในความผิดฐานหลอกลวง และได้เครดิตไปจากสถาบันการเงิน เดิมในปี 1984 ปรับไม่เกิน 10,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี แต่ 4 ปีต่อมาแก้ไขเป็นปรับไม่เกิน 1,000,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกิน 20 ปี แต่ผลโดยทั่วไปขณะนี้ ยังปรากฏว่าการเพิ่มโทษปรับสูงขึ้นได้ผลในทางปราบปรามดีขึ้น เช่น คดีการผูกขาดมีการเพิ่มโทษปรับนิติบุคคลจากเดิม 1,000,000 เหรียญ เป็น 10,000,000 เหรียญ ผลกลับเป็นที่พอใจ²⁵ การปรับนิติบุคคล อาจไม่เกิดประโยชน์มากนัก หากปรากฏว่า นิติบุคคลมีโอกาสผลักภาระไปยังผู้บริหาร หรือผู้เสียหายอาจกลายเป็นผู้ต้องเสียประโยชน์ในที่สุด²⁶ นอกจากนี้ การปรับนิติบุคคลสูงเกินไป อาจเป็นผลร้ายแก่พนักงานบริษัท ผู้ถือหุ้น และลูกค้าที่บริสุทธิ์ของนิติบุคคล เนื่องจากนิติบุคคลนั้นฐานะทางการเงินเข้าข่ายจะต้องล้มเลิกกิจการ และโดยทั่วไปนิติบุคคลขนาดใหญ่ การปรับนิติบุคคลไม่มีผลให้พนักงานแต่ละคนประพฤติดันดีขึ้นในอัน

²⁵Judy L. Whally, "Crime and Punishment Criminal Antitrust Enforcement in the 1990s" 59 Antitrust Law Journal 158-160 (1990)

²⁶Donald J. Miester, Jr. "Criminality for Corporations That Kill," 64 Tulane Law Review 919-920 (1990)

ที่จะคอยดูแลมิให้เกิดการกระทำผิดอีก แม้ว่าโดยทั่วไปโทษปรับ จะเป็นโทษที่มีความยืดหยุ่นมากตามฐานะของผู้กระทำผิด และอาจใช้ให้เกิดผลทั้งในแง่การปราบปราม (deterrent) และในแง่การให้สำนึกกลับใจ (rehabilitation)²⁷

ดังนั้น ในกรณีการปรับนิติบุคคลจึงได้มีผู้พยายามค้นคิดตัดแปลงเสนอให้มีโทษปรับรูปแบบพิเศษบางชนิด เช่น ในปี 1985 Professor John Coffee ได้เสนอให้มีโทษปรับผู้ถือหุ้น (equity fine) เพื่อเล็งข้อบกพร่องของโทษปรับในกรณีที่ปรับเป็นเงินสด (cash) โดยให้นิติบุคคลออกหุ้นใหม่แทนค่าปรับ โดยหวังว่า การออกหุ้นเพิ่มขึ้นจะทำให้หุ้นของผู้ถือหุ้นแต่ละคนมีมูลค่าลดลง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถือหุ้นคอยควบคุมดูแลการดำเนินงานของนิติบุคคลใกล้ชิดขึ้น จนอาจเกิดผลเป็นการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารที่กระทำผิดได้ด้วย และส่งหุ้นที่ออกใหม่นั้นเข้ากองทุนหนึ่ง เพื่อเอาผลประโยชน์ที่ได้จากหุ้นมาช่วยเหลือผู้เสียหายจากการกระทำผิด ซึ่งหวังว่าผู้เสียหายจะได้รับประโยชน์จากการลงโทษอาญาชัดเจนขึ้น แต่แนวความคิดนี้ ได้รับการวิจารณ์ว่า จะทำให้ผู้ถือหุ้นโดยบริษัทกลับต้องเสียหาย ทั้งที่ไม่มีโอกาสที่จะเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด เช่น ผู้ถือหุ้นรายเล็กจำนวนมากที่ซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งวิธีการของ equity fine คงมีผลต่อภาวะเศรษฐกิจส่วนรวมมากกว่าหากจะนำมาใช้

เมื่อนิติบุคคลไม่ชำระค่าปรับ ปัญหาเกิดขึ้นอีกว่า จะต้องทำอย่างไร อันที่จริงข้อนี้ ก็คือ ควรจะปฏิบัติอย่างเดียวกับบุคคลธรรมดาตาม มาตรา 29 คือ

²⁷Rechard Gruner, "To Let the Punishment Fit the Organization: Sentencing Corporate Offenders Though Corporate Probation," 16 American Journal of Criminal

ให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้น ก็ให้กักขังแทนค่าปรับ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับย่อมทำได้ โดยไม่มีปัญหา แต่การกักขังแทนค่าปรับย่อมไม่สามารถทำได้อยู่ดี แนวทางปฏิบัติมีทางเดียวคือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ในทางปฏิบัติศาลก็พยายามหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกับนิติบุคคลอยู่แล้ว เช่น ตามคำพิพากษาที่ 1328/2503 คดีผู้โจทก์ฟ้องบริษัทจำกัด และกรรมการคนหนึ่งของบริษัท เป็นจำเลยที่ 1 และ 2 ตามลำดับ หาว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร และพระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกปิ่นอก และนำเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งสินค้าบางอย่าง ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาพิพากษาว่า จำเลยทั้งสองทำความผิดลงโทษปรับคนละห้าเท่าของราคาสินค้า และจำคุกกรรมการจำเลยที่ 2 ไว้กำหนด 15 วัน โทษจำคุกให้ยกเสีย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55 ส่วนบริษัทนิติบุคคลลงโทษปรับสถานเดียว ไม่ได้ลงโทษจำคุกด้วย แสดงให้เห็นว่า ศาลคงเห็นว่าโทษจำคุกโดยสภาพแล้ว ไม่อาจลงแก่นิติบุคคลได้

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายในหลายประเทศ เคยเสนอข้อคิดเห็นในทางวิชาการว่า ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดอาญา การมีโทษปรับและริบทรัพย์สินเพียง 2 สถาน ซึ่งอันที่จริงแล้วอาจมีแต่โทษปรับเท่านั้น ที่จะลงแก่นิติบุคคลได้อย่างจริงจัง เพราะโทษริบทรัพย์สินย่อมใช้ได้ภายในเงื่อนไขอันจำกัด สภาพเช่นนี้ย่อมทำให้นิติบุคคลไม่เข็ดหลาบหวาดกลัว ซึ่งเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ศาสตราจารย์ ริชาร์ด ฟอกซ์ (Richard G. Fox) นักกฎหมายชาวออสเตรเลีย ได้เคยเสนอในการประชุม Law Asia ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 8-12 สิงหาคม พ.ศ. 2524 ว่า ควรมีมาตรการเสริมโทษปรับนิติบุคคลเมื่อศาลลงโทษปรับนิติบุคคลในทางอาญาแล้ว ก็ควรใช้มาตรการเสริมอีกด้วย แม้จะเป็นมาตรการทางแพ่งก็ตาม เช่น กฎหมายควรเปิดช่องให้ศาลพิพากษาให้คืนกำไรบางส่วน หรือศาลอาจพิพากษาลบล้างสิทธิบางอย่าง หรือให้โฆษณาความผิดของตนเอง²⁸

²⁸Rechard G. Fox, "Corporate Sanctions: Scope for A New Eclecticism," Law Asia, (8-12 August, 1981), Bangkok, 1982, p. 15-27

นักกฎหมายอื่นๆ เคยเสนอว่า การลงโทษปรับนิติบุคคล ควรเป็นการลงแก่เศรษฐกิจของนิติบุคคลนั้น โทษปรับ ก็เป็นสภาพบังคับต่อฐานะทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลประการหนึ่ง แต่ควรมีมาตรการเสริมอันจะเป็นผลร้ายต่อสภาพเศรษฐกิจของนิติบุคคลนั้นยิ่งขึ้น เช่น ตามกฎหมายป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายควบคุมสิ่งแวดล้อม และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ของประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากจะสั่งปรับจำเลยที่เป็นนิติบุคคลแล้ว ศาล หรือเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้นิติบุคคลนั้นโฆษณาเปิดเผยข้อเท็จจริงนั้น (affirmative disclosure order) หรือสั่งให้แก้ไขข้อความหรือวิธีการโฆษณา (corrective advertising order)²⁹

ในประเทศออสเตรเลีย และประเทศแคนาดา ศาลก็มีอำนาจสั่งให้จำเลยประกาศโฆษณาความรับผิดชอบของตนเอง คล้ายๆ การประจานตนเองได้ด้วย³⁰ ซึ่งนับว่ามีผลในการป้องปรามอยู่ไม่น้อย เพราะลำพังโทษปรับอย่างเดียวแทบจะไม่มีผลทางเศรษฐกิจต่อนิติบุคคลใหญ่ๆ บางแห่ง (ยกเว้น เป็นกรณีการปรับตามวันในประเทศสแกนดิเนเวีย ซึ่งอาจมีผลรุนแรงต่อทางเศรษฐกิจของนิติบุคคล) นอกจากนั้น โทษปรับอย่างเดียวทำให้ประชาชนไม่เข้าใจ และอาจหลงเชื่อในเกียรติภูมิของนิติบุคคลนั้น ต่อไป เพราะผู้ต้องโทษปรับมักจะไม่เป็นข่าว ไม่เหมือนผู้ต้องโทษจำคุก การให้จำเลยประกาศความรับผิดชอบของตน จึงเป็นมาตรการเสริม

---

²⁹Campbell and Phears, "Federal trade Commission: Developments in Advertising Regulation and Anti-trust Policies" (1973), George Washington Law Review, vol. 41, p. 880

³⁰The Federal Trade Practice Act, 1974, มาตรา 87 ของประเทศออสเตรเลีย และ The Alberta Trade Practice Act, 1975, มาตรา 16 ของมลรัฐ Alberta ในประเทศแคนาดา เป็นต้น

ที่ค่อนข้างจะได้ผล³¹

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ก็ควรให้อำนาจศาลเปลี่ยนโทษประหารชีวิต จำคุก และกักขัง ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เป็นโทษปรับได้ในกรณีที่นิติบุคคลเป็น จำเลย ดังปรากฏในกฎหมายของประเทศแคนาดา และกฎหมายแห่งรัฐนิวเจอร์ซีย์³²

ดังนั้น การบังคับโทษปรับ นอกจากจะใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้กระทำความผิด ก็ยังใช้บังคับกับนิติบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายได้เช่นกัน ทั้งนี้ ก็เนื่องจากความคิดที่ว่า ในเมื่อนิติบุคคลเป็นบุคคลที่กฎหมายตั้งขึ้น สามารถทำนิติกรรมต่างๆ ได้ ก็ควรจะต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้ด้วย ไม่เพียงแต่มีความรับผิดชอบในทางแพ่งได้อย่างเดียวเท่านั้น ในปัจจุบันนี้ การบังคับโทษปรับเอาแก่นิติบุคคลผู้กระทำความผิด จึงเป็นบทบัญญัติที่มีที่ใช้กันเกือบทุกประเทศ ส่วนในประเทศไทยนั้น ก็มีแนวโน้มในการให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญามากขึ้น โดยในการฟ้องร้อง จึงมักบรรยายให้นิติบุคคลร่วมกันรับผิดชอบกับผู้แทนของนิติบุคคลด้วย แม้ในบางกรณี ยังมีข้อความที่ไม่ได้ระบุเอาไว้ชัดเจนที่จะถือว่าให้นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดได้ เหมือนกับบุคคลธรรมดาก็ตาม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาที่จะต้องถูกลงโทษปรับแล้วก็มีกฎหมายบังคับเอากับผู้กระทำความผิดให้ต้องชำระค่าปรับภายในกำหนดระยะเวลาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

³¹ รองพล เจริญพันธ์, "การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภค ในเรื่องค่าพรรณาคุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2521, น. 326

³² รท.สุรพงศ์ อัสวราพานิช, วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหิดลทางนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล", พ.ศ. 2526, น. 119

3.2 การชำระค่าปรับ

ผู้มีหน้าที่เก็บค่าปรับ ปกติก็เป็นการชำระค่าปรับต่อศาล แต่ก็มีกรณีที่ถูกหมายให้อ่านาจนแก่เจ้าพนักงานอื่น ในการเป็นผู้กำหนดค่าปรับ และรับชำระค่าปรับ นอกจากศาลได้ เช่น การปรับในอัตราค่าปรับอย่างสูง หรือ การเปรียบเทียบปรับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 อันจะมีผลทำให้คดีอาญา ระวัง ตามมาตรา 39 แต่หากเมื่อมีการฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาล การเปรียบเทียบปรับก็เป็นอันกระทำไม่ได้อีกต่อไป เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ต้องหาว่ากระทำความผิด นำค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น มาชำระก่อนที่ศาลเริ่มต้นสืบพยาน และความผิดนั้นมีโทษปรับสถานเดียว คดีก็จะระวังไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 37 (1) แต่ถ้าไม่มีการชำระค่าปรับก่อนศาลเริ่มต้นสืบพยาน ศาลก็จะพิจารณาคดีไปตามปกติ เมื่อศาลพิจารณาพิพากษาแล้ว ว่าจำเลยมีความผิด จำเลยก็ต้องเสียเงินค่าปรับต่อศาล ตามมาตรา 28 ภายในระยะเวลา 30 วัน ตามมาตรา 29 ผู้มีหน้าที่เก็บชำระค่าปรับในกรณีนี้ ก็คือ ศาล หรือเจ้าพนักงานศาลนั่นเอง ต่างกับกรณีประหารชีวิต หรือจำคุก ซึ่งต้องอาศัยกรมราชทัณฑ์เป็นผู้บังคับคดี แต่ตามของต่างประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส การชำระค่าปรับไม่ได้ชำระต่อศาล แต่เป็นหน้าที่ของพนักงานเก็บภาษี หรือเก็บชำระค่าปรับ ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงการคลัง เจ้าพนักงานดังกล่าว มีอำนาจร้องขอต่อศาลให้ยึดทรัพย์ หรือขอให้ให้นำตัวผู้ถูกปรับมาถักขัง ในกรณีที่ไม่ชำระค่าปรับได้ด้วย เมื่อคำพิพากษาให้ลงโทษปรับถึงที่สุด เจ้าพนักงานศาลก็จะตัดคำพิพากษาส่งให้พนักงานอัยการทราบ แล้วส่งให้พนักงานเก็บภาษี ทำหนังสือแจ้งไปยังผู้ที่จะต้องเสียค่าปรับ บอกจำนวนค่าปรับ และให้ชำระค่าปรับภายในกำหนด ซึ่งปกติแล้วคือ 8 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งการชำระค่าปรับ อาจนำเงินสดไปชำระค่าปรับ หรือชำระด้วยเช็ค หรือธนาคารก็ได้ ในระยะหลังก็ยอมให้มีการโอนเงินทางบัญชีธนาคาร ชำระค่าปรับก็ได้ ถ้าผู้ถูกปรับไม่ชำระค่าปรับ เจ้าพนักงานเก็บภาษีก็จะร้องขอให้บังคับให้ยึดทรัพย์ หรือนำตัวผู้ถูกปรับไปถักขังก็ได้

ในกฎหมายไทย จำนวนเงินที่ต้องชำระเป็นค่าปรับ ศาลอาจกำหนด ภายในอัตรา หรือระวางโทษที่กฎหมายกำหนดได้ ซึ่งค่าปรับนั้นก็ต้องชำระเป็น

เงินตราไทย ส่วนในกรณีที่เป็นความผิดเล็กน้อย ศาลอาจกำหนดค่าปรับในขอบเขตของกฎหมายเบาที่สุดเพียงเท่าไรก็ได้ ในความผิดหลายประเภทตามกฎหมายพิเศษ อาจกำหนดอัตราค่าปรับเป็นสัดส่วนกับวัตถุ หรือมูลค่าอื่น เช่น ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด มาตรา 223 ผู้เริ่มจัดตั้งบริษัทมหาชนคนใด โอนหุ้นผิดเงื่อนไขในกฎหมาย ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือ 2 เท่าของมูลค่าหุ้นที่โอน สุดแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน มาตรา 228 บริษัทมหาชน จำกัดใดให้กู้ยืมเงินแก่กรรมการ พนักงาน หรือลูกจ้างของบริษัท อาจถูกปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือ 2 เท่าของจำนวนเงินที่ให้กู้ยืม สุดแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน นอกจากนี้ ยังมีกรณีปรับเป็นรายวัน หรือรายเดือน จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. 2493 มาตรา 20 และ พ.ศ. 2495 มาตรา 4 มีการปรับคนต่างด้าวเป็นรายปี พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม มูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 49 และมาตรา 50 พระราชบัญญัติเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 กำหนดให้ปรับเป็นรายวัน พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ. 2521 ให้ปรับบริษัทที่เข้าเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน หรือเข้าเป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดในห้างหุ้นส่วนจำกัด ไม่เกิน 100,000 บาท และปรับเป็นรายเดือนอีกเดือนละ 10,000 บาท จนกว่าจะถอนตัวออกจากการเป็นหุ้นส่วน มาตรา 299 ให้ลงโทษปรับบริษัทที่ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ไม่เกิน 200,000 บาท และปรับเป็นรายวันอีกวันละ 2,000 บาท จนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งการปรับเป็นรายวันจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้องนี้ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มาตรา 65 ก็กำหนดไว้เช่นกัน แต่อัตราโทษปรับมีเพียง วันละ 500 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืน ซึ่งก็อาจดูว่าน้อย เพราะผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร อาจได้รับประโยชน์จากการก่อสร้าง หรือต่อเติมอาคารผิดแบบ มากกว่าค่าปรับที่จะต้องชำระวันละ 500 บาทก็ได้ ซึ่งในทุกวันนี้เราก็จะพบว่าผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล หรือห้างร้านต่างๆ เมื่อกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารแล้ว ก็มักฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน โดยปล่อยให้ถูกปรับเป็นรายวันเรื่อยไป มักไม่ค่อยยอมแก้ไข หรือปฏิบัติตามคำสั่งของศาล หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เป็นเพราะผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดได้รับมีมากกว่าการชำระค่าปรับที่จะต้องเสียไป ซึ่งในบางครั้งในกรณีที่ความผิดนั้น

เกี่ยวกับการก่อสร้างผิดแบบ หรือเป็นการต่อเติมอาคารเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ การปล่อยไว้ไม่ซ่อมแก้ไข ก็อาจจะเป็นอันตรายต่อประชาชน หรือผู้อื่นได้มาก เช่นกัน นอกจากนี้จะให้ผู้กระทำความผิดเสียค่าปรับเป็นรายวันตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนแล้ว ก็ควรกำหนดให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ สามารถทำการรื้อถอนได้ด้วย ในกรณีที่เลยกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ โดยให้ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 วิธีการบังคับค่าปรับ

เมื่อผู้กระทำความผิดอันมีโทษปรับ ผู้นั้นต้องนำเงินค่าปรับไปชำระต่อศาล ตามที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล" มาตรา 29 กล่าวถึง การชำระค่าปรับต้องชำระภายใน 30 วัน มิฉะนั้น จะต้องถูกยึดทรัพย์สิน หรือถูกกักขังแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30 ในอัตราค่าปรับ 70 บาท ต่อการกักขังหนึ่งวัน ซึ่งหากว่าผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จะต้องถูกบังคับตามบทบัญญัติของกฎหมาย ตามวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดใน 2 ประการดังต่อไปนี้ คือ

1. ศาลจะสั่งให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ
2. ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ

ในทางปฏิบัตินั้น มักจะไม่ได้ใช้วิธีการยึดทรัพย์สินมาใช้ค่าปรับ แต่มักใช้วิธีการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งเห็นว่าเป็นการสะดวกกว่า³³ ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า

³³ อุกฤษดิ์ แสนโกติก, กฎหมายอาญาภาค 1, (ศูนย์บริการเอกสาร และวิชาการ กรมอัยการ, 2525), น. 250

ไม่น่าจะถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะโทษปรับเป็นโทษในทางทรัพย์สิน ส่วนการกักขัง เป็นการกระทำต่อเสรีภาพในการเคลื่อนไหว ของบุคคล ซึ่งเป็นโทษที่หนักกว่าการลงโทษบังคับต่อทรัพย์สิน ดังนั้น จึงควรที่จะใช้วิธีการในการยึดทรัพย์ใช้ค่าปรับเสียก่อน หากไม่มีทรัพย์สินที่จะให้ยึด หรือมีแต่ไม่เพียงพอ จึงค่อยใช้วิธีการกักขังแทนการชำระค่าปรับ ต่อไป ซึ่งน่าจะตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายมากกว่า อย่างไรก็ตาม แม้จะยังไม่ครบกำหนด 30 วันดังกล่าวถ้าศาลเห็นว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่า ผู้ต้องโทษปรับจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลก็มีอำนาจเลือกกระทำการอย่างใด อย่างหนึ่งใน 2 ประการดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรก ศาลอาจสั่งเรียกประกันจากผู้นั้นก็ได้

ประการที่สอง ศาลอาจสั่งให้กักขังผู้นั้น แทนค่าปรับไปพลางก่อนได้

ในทางปฏิบัติ เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับผู้ใด ก็มักจะมีการชำระค่าปรับกันในวันนั้นเอง ถ้าไม่ชำระค่าปรับในวันนั้น ก็มักจะกักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนเลย เว้นแต่ จำเลยจะขอวางประกัน และศาลเห็นสมควรให้ประกันได้³⁴

อนึ่ง มาตรา 29, 30 นี้ เป็นการบังคับคดี ไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องกล่าวไว้ในคำพิพากษา การกล่าวไว้ในคำพิพากษาว่าให้จัดการตามมาตรา 29, 30 หากทำให้เกิดผลอะไรขึ้นไม่ แม้กำหนดกักขังเป็นระยะเวลาเท่าใดศาลย่อมสั่งในชั้นบังคับคดีได้ แม้จะสั่งไปในคำพิพากษา ถ้าไม่ถูกต้องก็ร้องเรียนภายหลังที่คำพิพากษาถึงที่สุดแล้วได้³⁵

³⁴ เรื่องเดียวกัน

³⁵ ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2503

3.4 การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ

ได้กล่าวมาแล้วว่า ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่า ผู้ต้องโทษปรับจะ หลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง ให้อำนาจศาลสองประการ คือ ศาลจะสั่งเรียกประกัน หรือ จะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้ โดยที่ กฎหมายให้อำนาจศาลเพียง 2 ประการดังกล่าวนี้ ดังนั้น ศาลจึงไม่มีอำนาจสั่ง ให้ยึดทรัพย์สินจำเลยมาใช้ค่าปรับก่อนครบกำหนด 30 วันนับแต่วันพิพากษา เพราะกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ ด้วยเหตุนี้ แม้ศาลจะสงสัยว่าจำเลยจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระ ค่าปรับโดยจำเลยไม่ขอประกันการชำระค่าปรับ ศาลก็ได้แต่จะกักขังจำเลยแทน ค่าปรับไปพลางก่อนเท่านั้น

ถ้าผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับ และไม่ประกันการชำระค่าปรับใน วันที่ศาลพิพากษา อันเป็นเหตุให้ศาลกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนนั้น ถ้า การกักขังนั้นได้ทำไปครบ 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้ว และยังไม่ครบ กำหนดวันกักขัง เมื่อปรากฏว่า ผู้ต้องโทษปรับมีทรัพย์สินพอที่จะยึดมาใช้ค่าปรับที่ยัง เหลืออยู่จากการกักขังได้ ศาลจึงจะยึดทรัพย์สินของผู้นั้นมาใช้ค่าปรับที่ยัง เหลืออยู่ได้ โดยงด หรือไม่กักขังต่อไป เพราะกฎหมายมิได้ห้ามว่า ถ้ามีการกักขังแทนค่าปรับ อยู่แล้ว จะยึดทรัพย์สินมาใช้ค่าปรับที่ยังเหลืออยู่ไม่ได้³⁶ และในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับ มีทรัพย์สินที่จะยึดมาขายทอดตลาดเอาชำระค่าปรับได้อยู่ กรณีเช่นนี้ ผู้ต้องโทษปรับ จะขอให้กักขังแทนค่าปรับต่อไปจนครบจำนวนค่าปรับ โดยไม่ยินยอมให้ศาลยึดทรัพย์สิน ไม่ได้³⁷ เพราะโดยหลักการแล้ว การที่ศาลพิพากษาวางโทษปรับเป็นเงินจำนวน หนึ่งนั้น ย่อมเป็นความประสงค์ของกฎหมายที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา การกักขังแทนเงินค่าปรับจะพึงกระทำต่อเมื่อไม่มีทางจะได้เงินค่าปรับเท่านั้น³⁸

³⁶ ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 1087/2479

³⁷ ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 144/2459, 267/2474

³⁸ ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 429/2476

วิธีการยึดทรัพย์สินมาใช้ค่าปรับ ศาลจะดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการยึด และการขายทอดตลาด ทุกประการ และถ้าเป็นการยึดเพื่อใช้ค่าอื่น ๆ รวมอยู่ด้วยแล้ว การนำเงินสุทธิตามมาใช้ค่าปรับ และค่าเหล่านั้น ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 ซึ่งได้กำหนดลำดับการชำระเงินในการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์สินไว้ ซึ่งแสดงว่า ค่าปรับไม่มีบุริมสิทธิ และมาในลำดับหลังหนี้ทางแพ่ง³⁰

3.5 การกักขังแทนค่าปรับ

การกักขังแทนค่าปรับ มีลักษณะเช่นเดียวกับโทษกักขัง แต่มีลักษณะพิเศษที่ว่า โดยผลของมาตรา 29 วรรคท้าย การกักขังแทนค่าปรับจะต้องกักขังในสถานที่กักขัง ซึ่งกำหนดไว้ ซึ่งเป็นสถานที่กักขังของทางราชการเท่านั้น ศาลจะสั่งกักขังไว้ในที่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือ ในที่อาศัยของผู้อื่น หรือสถานที่อื่น ไม่ได้ ทั้งนี้ การกักขังแทนค่าปรับเป็นบทบังคับ หรือวิธีการเร่งรัดเพื่อให้ชำระค่าปรับ และในขณะเดียวกันก็เป็นการชดใช้ค่าปรับด้วย⁴⁰ จึงต้องกักขังไว้ในสถานที่กักขังของทางราชการเท่านั้น และเมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ถูกกักขังแทนค่าปรับ ก็มีสิทธิตามมาตรา 25 เช่นเดียวกับผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่กักขังของทางราชการทุกประการ เช่น มีสิทธิใช้เสื้อผ้าของตนเอง มีสิทธิเลือกงานทำได้ตามใจสมัคร เท่าที่ไม่ขัดต่อระเบียบ ข้อบังคับ วินัย หรือความปลอดภัยของสถานที่กักขัง เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็มีหน้าที่ ตามมาตรา 25 เช่นเดียวกับผู้ต้องโทษกักขังในสถานที่กักขังของทางราชการด้วย

สิ่งที่ควรกล่าวต่อไปก็คือ จะนำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 27

³⁰ จิตติ ดิงศรัทธี, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 932

⁴⁰ อุทิศ แส่นโกติก, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 250

มาใช้เปลี่ยนแปลงการกักขังแทนค่าปรับให้เป็นโทษจำคุกได้หรือไม่ เห็นว่า โทษกักขังตามมาตรา 24 ถึงมาตรา 27 เป็นเรื่องของการเปลี่ยนมาจากโทษจำคุก ดังนั้น การกักขังแทนค่าปรับตามมาตรา 29 จึงไม่ใช่โทษกักขังตามมาตรา 24 จึงไม่น่าจะมีการเปลี่ยนการกักขังแทนค่าปรับมาเป็นโทษจำคุกได้⁴¹ เพราะถือว่าเป็นการลงโทษให้หนักขึ้นจากโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษในทางทรัพย์สินมาเป็นโทษจำคุก ซึ่งเป็นการกระต่อเสรีภาพ และเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของศาล ในการที่พิพากษาให้ลงโทษปรับ⁴² ทั้งการกักขังแทนค่าปรับนั้นโดยแท้จริงแล้ว เป็นเพียงบทบังคับ หรือวิธีการเร่งรัดเพื่อให้ชำระค่าปรับ และขณะเดียวกัน ก็เป็นการชดใช้โทษปรับไปด้วยในตัวเท่านั้น

3.6 การคำนวณระยะเวลาการกักขังแทนค่าปรับ

ในกรณีการกักขังแทนค่าปรับนี้ กฎหมายได้กำหนดการคำนวณระยะเวลาไว้ ในมาตรา 30 ซึ่งพอจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.6.1 ในการกักขังแทนค่าปรับให้ถืออัตรา 70 บาทต่อ 1 วัน ศาลจะไปคิดอัตราที่สูงกว่า หรือต่ำกว่าไม่ได้ เพราะกฎหมายกำหนดอัตราที่แน่นอนไว้แล้ว ไม่ได้กำหนดให้อยู่ในดุลพินิจของศาล แต่อย่างใด

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, น. 247-249 แต่บางท่านเห็นว่าเปลี่ยนได้ ดู จิตติ ดิงศักดิ์, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 914-915 และคำพิพากษาฎีกาที่ 403/2517 ตัดสินไว้ว่า "ผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ในระหว่างรับโทษกักขังอยู่ได้ทำผิดข้อกำหนด ตามมาตรา 27 ศาลอาจเปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุกได้"

⁴² ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 429/2476

3.6.2 ในการกักขังแทนค่าปรับนี้ ห้ามกักขังเกินกว่ากำหนด 1 ปี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดกระทงเดียว หรือหลายกระทง เว้นแต่ ในกรณี ที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่สี่หมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 2 ปีก็ได้ ทั้งนี้ หมายความว่า ศาลจะสั่งเช่นนั้นหรือไม่ก็ได้⁴³ โดยอยู่ในดุลพินิจของศาล แต่ถ้าศาลไม่สั่งไว้อย่างไร เป็นพิเศษ ก็คงต้องกักขังแทนค่าปรับได้ไม่เกิน 1 ปี ไม่ว่าจะสั่งให้ปรับกี่หมื่น กี่แสนบาท

3.6.3 ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วย และให้นับเป็น 1 วันเต็มไม่ว่าจะได้เริ่มกักขังในเวลาใดของวันนั้น ซึ่งเป็นเกี่ยวกับการคำนวณโทษจำคุก

3.6.4 เมื่อถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดแล้ว ก็ให้ปล่อยตัวผู้ต้องกักขังไปในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด แต่ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระแล้ว ก็ให้ปล่อยตัวไปทันที คำว่า "ชำระครบแล้ว" หมายความว่า ต้องหักวันที่ถูกกักขังแทนค่าปรับมาแล้วออกเสียก่อน⁴⁴ ทั้งนี้ เพราะการกักขังแทนค่าปรับเป็นวิธีการชดใช้ค่าปรับอยู่ด้วย ดังนั้น เมื่อถูกกักขังชดใช้ค่าปรับไปแล้วเท่าใด ก็ต้องหักค่าปรับให้เท่านั้น

3.6.5 ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับได้ถูกคุมขังมาแล้วก่อนศาลพิพากษาจะเป็น การคุมขังระหว่างสอบสวนของเจ้าพนักงานกักขัง หรือการคุมขังระหว่างการพิจารณาของศาลก็ดี กฎหมายยอมให้วันที่ถูกคุมขังนั้นออกให้ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. กรณีที่ผู้ต้องโทษปรับอย่างเดี่ยวย คือ ไม่ได้ถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกด้วย ก็ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับ โดย

⁴³ อุกฤษ์ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 252

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน

คิดอัตราวันละ 70 บาท กล่าวคือ กฎหมายยอมให้ถือเสมือนว่าการที่ถูกคุมขังมาขึ้น เป็นการกักขังแทนค่าปรับด้วย

2. ในกรณี ที่ผู้ต้องหาจำเป็นต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก และปรับด้วย นั้น ในกรณีเช่นนั้น ก็จะต้องหักวันที่ถูกคุมขัง ออกจากระยะเวลาจำคุกตามมาตรา 22 ก็ให้หักออกเสียก่อน เมื่อวันถูกคุมขังเหลือใด จึงหักออกจากเงินค่าปรับในอัตรา วันละ 70 บาท

3.7 ข้อสังเกตเกี่ยวกับโทษปรับ

3.7.1 การยกโทษปรับ มาตรา 20 บัญญัติว่า "บรรดาความผิดที่ กฎหมายกำหนดให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงแต่โทษ จำคุกก็ได้" ดังนั้น ถ้าจำเลยถูกศาลพิพากษาว่า กระทำความผิดฐานที่กฎหมาย กำหนดให้มีทั้งโทษจำคุกและปรับ เช่น ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดย ประมาท มาตรา 291 ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี และปรับไม่เกินสอง หมื่นบาท เช่นนี้ ศาลจะลงโทษจำเลยแต่โทษจำคุกอย่างเดียว โดยไม่ลงโทษปรับ ด้วยก็ได้

3.7.2 การปรับจำเลยหลายคน ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดหลายคน ใน คดีเดียวกันนั้น เมื่อศาลจะพิพากษาลงโทษปรับจำเลย แต่เดิมในขณะที่ยังใช้ กฎหมายลักษณะอาญาอยู่ ศาลอาจปรับจำเลยเรียงตัวไปทุกคนก็ได้ หรือบังคับเอา จากจำเลยคนใดคนหนึ่งให้เสียค่าปรับทั้งหมดคนเดียวก็ได้ ต่อมาเมื่อได้ใช้ประมวล กฎหมายอาญา ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการนี้เสียโดยมีมาตรา 31 แห่งประมวล กฎหมายอาญา บัญญัติว่า "ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับผู้กระทำความผิด หลายคนในความผิดอันเดียวกัน ให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล"

การปรับเรียงตัวบุคคลตามมาตรา 31 นี้ สืบเนื่องมาจากแนวความคิดทางอาชญาวิทยาที่ว่า การลงโทษจะต้องกระทำให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด เป็นคนๆ ไป (individualization of punishment) แม้ถึงว่าจะเป็นผู้ที่

ร่วมกระทำความผิดด้วยกัน ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องรับโทษปรับเท่ากัน⁴⁵

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ ในคดีที่มีจำเลยหลายคน และศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับ ศาลจะพิพากษาให้จำเลยเหล่านั้นช่วยกันเสียค่าปรับ หรือ ให้รับผิดชอบร่วมกันชำระค่าปรับไม่ได้ แต่จะต้องกำหนดลงไปว่า ให้จำเลยแต่ละคนต้องรับผิดชอบเฉพาะในส่วนค่าปรับที่ศาลกำหนดให้ตนชำระเท่านั้น แต่ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า ศาลจะต้องปรับจำเลยเท่ากันทุกคนเสมอไป ศาลมีอำนาจกำหนดค่าปรับที่จำเลยแต่ละคนจะต้องชำระให้มากกว่ากันก็ได้ อย่างไรก็ตาม การปรับเรียงเป็นรายตัวบุคคลนี้เป็นบททั่วไป ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 17 ย่อมนำไปใช้ในความผิดอาญาทั่วไป เว้นแต่ จะมีกฎหมายอื่นบัญญัติไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะแล้ว ก็ย่อมนำหลักทั่วไปตามมาตรา 17 ไปใช้บังคับไม่ได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 เป็นต้น

3.7.3 การชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูง ในคดีที่มีแต่โทษปรับเพียงอย่างเดียวเท่านั้น กฎหมายได้กำหนดวิธีการในการระงับคดีนั้นเสียได้ ด้วยการชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูง โดยมาตรา 79 บัญญัติว่า "ในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ถ้าผู้ที่ต้องหาว่ากระทำความผิด นำค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น มาชำระก่อนที่ศาลจะเริ่มต้นสืบพยาน ให้คดีนั้นเป็นอันระงับไป"

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติมาตรานี้ เป็นกรณีที่ดีมาถึงศาลแล้ว ถ้าเรื่องยังอยู่ในชั้นสอบสวนของเจ้าพนักงาน ก็จะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37(1) ซึ่งบัญญัติว่า "คดีอาญาเลิกกันได้ ดังต่อไปนี้ (1) ในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา"

⁴⁵ดู จิตติ เจริญฉ่ำ, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3003/2531, อัยการนิเทศ, เล่มที่ 51 ฉบับที่ 4, 2532, น. 611-617

การชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูง อันทำให้คดีเป็นอันระงับไปตาม มาตรา 79 นี้ ไม่ได้ถือว่าจำเลยรับสารภาพ ว่าได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง และศาลก็ไม่ได้พิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด ผลของการชำระค่าปรับอย่างสูง ตามมาตรา 79 เป็นแต่ศาลจำหน่ายคดีไป จึงถือไม่ได้ว่า จำเลยต้องคำพิพากษา ว่าได้กระทำความผิด⁴⁶

3.7.4 การเพิ่มและลดโทษปรับ การเพิ่มและลดโทษปรับหากมีขึ้น ก็ เป็นไปตามมาตรา 54 ซึ่งบัญญัติว่า "ในการคำนวณการเพิ่มหรือลดโทษที่จะลง ให้ ศาลตั้งกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยเสียก่อน แล้วจึงเพิ่มหรือลด ถ้ามีการเพิ่มและ การลดโทษที่จะลง ให้เพิ่มก่อน แล้วจึงลดจากผลที่เพิ่มนั้น ถ้าส่วนของการเพิ่ม เท่ากับ หรือมากกว่าส่วนของการลด และศาลเห็นสมควร จะไม่เพิ่มไม่ลดก็ได้"

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาหลักในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 92 และมาตรา 93 แล้ว จะเห็นได้ว่า การกระทำความผิดอีก ต้องเพิ่มโทษหนึ่งในสาม หรือกึ่งหนึ่งของโทษที่ศาลลงแก่ผู้กระทำความผิดสำหรับความผิดครั้งหลัง แต่มีเงื่อนไข ว่าโทษครั้งก่อนต้องเป็นโทษที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก และในครั้ง หลังต้องเป็นโทษจำคุกด้วย แสดงว่าการเพิ่มโทษฐานกระทำความผิดขึ้นอีกนั้นใช้ เฉพาะในโทษจำคุกเท่านั้น ส่วนโทษปรับนั้นจะเพิ่มโทษต่อไปตามประมวลกฎหมาย อาญาไม่ได้ เพราะกรณีเพิ่มโทษปรับไม่มีบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แต่ ตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา 72, 73, 74 และมาตรา 76 ไม่ได้จำกัดว่าโทษ นั้นโทษครั้งแรกหรือครั้งก่อนต้องเป็นโทษจำคุก จะเป็นโทษปรับก็เพิ่มโทษได้⁴⁷

สำหรับกฎหมายอาญาระบบอื่นนั้น ไม่พบว่าไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการเพิ่มโทษ โดยแท้ไว้เป็นพิเศษที่ใช้กับโทษปรับได้ จะมีก็แต่พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478

⁴⁶ อุทกิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 257

⁴⁷ สมพร พรหมพิตาธร, "โทษปรับ", น. 474

ซึ่งบัญญัติเป็นพิเศษเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติการพนันซ้ำอีกไม่
 เช็ดหลายแต่ไม่เรียกว่าเพิ่มโทษ กล่าวคือ ในมาตรา 14 ทวิ ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดย
 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2485 มาตรา 3 ว่า ถ้ากระทำความผิดต้องโทษตามพระราชบัญญัติ
 การพนันมาแล้ว และพ้นโทษไปยังไม่ครบกำหนดสามปี กลับมากระทำความผิดตาม
 พระราชบัญญัตินั้นอีก ถ้าเป็นมาตราที่มีโทษจำคุกและปรับ ให้ลงโทษทวิคูณ ถ้ามาตรา
 ใดระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ให้ลงโทษจำคุกและปรับ เป็นต้น

3.7.5 การขอค่าปรับที่ชำระไปแล้วคืน เนื่องจากมีวิธีการกักขังแทนค่า
 ปรับดังกล่าวมาแล้ว จึงมีปัญหากว่าถ้าผู้ต้องโทษปรับได้ชำระค่าปรับไปแล้วทั้งหมด
 หรือบางส่วนก็ตาม ภายหลังจะขอค่าปรับที่ได้ชำระไปนั้นคืน โดยขอให้กักขังตนแทน
 ค่าปรับจะได้หรือไม่ ปัญหานี้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ว่าทำไม่ได้ เพราะ
 การกักขังแทนค่าปรับเป็นวิธีที่จะกระทำเพื่อเป็นการชดใช้ค่าปรับเท่านั้น เมื่อได้มี
 การชำระค่าปรับถูกต้องตามคำพิพากษาแล้วก็ไม่มีเหตุผลที่จะคืนค่าปรับให้ โดยใน
 คำพิพากษาฎีกาที่ 1375/2503 ข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำเลยถูกศาลพิพากษาให้ลง
 โทษปรับ จำเลยได้ชำระค่าปรับไปบางส่วนแล้วต่อมาไม่มีเงินชำระ จึงได้แถลงขอ
 ให้ศาลกักขังแทนค่าปรับ ระหว่างถูกกักขังแทนค่าปรับจำเลยยื่นคำร้องขอค่าปรับ
 ส่วนที่ได้ชำระไปแล้วคืน โดยไม่ประสงค์ที่จะเอาค่าปรับจำนวนนี้หักลบกับวันที่ถูกขัง
 ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ไม่อนุญาตให้คืน ศาลฎีกาพิพากษายืนโดยให้เหตุผลว่า
 "การที่ศาลพิพากษาปรับก็ย่อมหมายความว่าจำเลยผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำค่าปรับ
 มาชำระ ส่วนวิธีชดใช้ทรัพย์ใช้ค่าปรับก็ดี การกักขังแทนค่าปรับก็ดี เป็นวิธีที่จะกระ
 ทำเพื่อเป็นการชดใช้ค่าปรับเท่านั้น เมื่อจำเลยได้นำค่าปรับมาชำระอันเป็นการ
 ถูกต้องกับคำพิพากษาแล้วจึงไม่มีเหตุที่จะคืนค่าปรับให้จำเลย"

3.8 อายุความเกี่ยวกับโทษปรับ

อายุความเกี่ยวกับโทษปรับมีอยู่ 3 ประการ คือ

3.8.1 อายุความฟ้องร้องคดีที่มีอัตราโทษปรับสถานเดียวมีกำหนด 1 ปี

นับแต่วันกระทำความผิด⁴⁸

3.8.2 อายุความล่วงเลยการลงโทษปรับมีกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่มีค่าพิพาทจนถึงที่สุด

3.8.3 อายุความในการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือ กักขังแทนค่าปรับมีกำหนด 5 ปี นับแต่วันที่มีค่าพิพาทจนถึงที่สุด กล่าวคือ ถ้าหากพ้นกำหนด 5 ปีนับแต่วันที่ได้มีค่าพิพาทจนถึงที่สุดแล้วเป็นอันยึดทรัพย์สิน หรือกักขังแทนค่าปรับไม่ได้ แต่ถ้าเป็นกรณีการกักขังแทนค่าปรับซึ่งทำต่อเนื่องกับการลงโทษจำคุกแล้ว ก็ไม่อยู่ในกำหนดอายุความ 5 ปี ดังกล่าว⁴⁹ ทั้งนี้ เพราะกำหนดโทษจำคุกตามค่าพิพาทอาจมีกำหนดเกินกว่า 5 ปีก็ได้ ซึ่งปัญหาที่ตามมาก็คือ ช้อยกเว้นนี้ ใช้ทั้งกรณีโทษจำคุกเกินกว่า 5 ปี และกรณีที่โทษจำคุกน้อยกว่า 5 ปีด้วยหรือไม่ ปัญหาเมื่อได้วิเคราะห์ ตามบทบัญญัติมาตรา 99 วรรคสองแล้ว เห็นได้ว่า ในกรณีที่มีโทษจำคุกด้วยแล้ว การกักขังแทนค่าปรับในกรณีจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับ ย่อมกระทำต่อเนื่องกับโทษจำคุกไปในตัวไม่มีอายุความ⁵⁰ แต่ถ้าเป็นการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ต้องทำในกำหนด 5 ปี นับแต่วันที่มีค่าพิพาทจนถึงที่สุด โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีโทษจำคุกด้วยหรือไม่ และโทษจำคุกจะมากน้อยเท่าใด

ในกรณีอายุความเกี่ยวกับความผิดต่อเนื่อง กฎหมายบางฉบับกำหนดโทษปรับเป็นสองระยะกล่าวคือ เมื่อกระทำความผิดสำเร็จแล้วมีความผิดระยะหนึ่ง และการที่กระทำความผิดเนื่องจากความผิดนั้นต่อเนื่องกันมา ก็กำหนดโทษอีกระยะหนึ่ง เช่น พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2479 มาตรา 11 มาตรา 21 เป็นต้น กรณีเช่นนี้มีปัญหาว่า การนับอายุความจะนับอย่างไร ปัญหานี้เคยมีค่า

⁴⁸ดู ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95(5)

⁴⁹ดู ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 99

⁵⁰ดู สมพร พรหมพิตราร, "โทษปรับ", น. 477

พิพากษาฎีกาที่ 1206/2499 ซึ่งคดีนี้ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยประกอบการค้าตั้งร้านค้าเกินห้าร้อยบาท จำเลยฝ่าฝืนไม่จดทะเบียนภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันเริ่มประกอบการพาณิชย์กิจ ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2479 มาตรา 11 มาตรา 21 จำเลยรับสารภาพ ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่าคดีขาดอายุความ ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่พิพากษาว่า มีปัญหาว่า คดีนี้เป็นความผิดต่อเนื่องหรือไม่ เห็นว่า ความผิดฐานประกอบการค้าโดยไม่จดทะเบียนเมื่อเริ่มประกอบการค้าครบสามสิบวันแรกแล้วไม่ทำการจดทะเบียน ย่อมมีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 500 บาท ความผิดนี้เมื่อไม่ฟ้องร้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่เกิดความผิด ก็ย่อมขาดอายุความ ส่วนการที่จำเลยประกอบการค้าโดยไม่จดทะเบียนต่อมา เป็นการกระทำความผิดแต่ละวันต่อเนื่องกันมาโดยมีโทษปรับวันละไม่เกิน 20 บาท ความผิดในวันใดเกิน 1 ปีแล้วย่อมขาดอายุความเช่นกัน คดีนี้ จำเลยไม่จดทะเบียนภายใน 30 วันล่วงพ้น 1 ปีมาแล้วขาดอายุความ ส่วนการที่จำเลยประกอบการค้าต่อๆมาโดยมิได้จดทะเบียนซึ่งยังไม่เกิน 1 ปี จำเลยต้องถูกปรับเป็นรายวัน